

Sosiaalisen median merkitys sotatieteellisessä kehyksessä

”Yleinen mielipide on ollut pelon, auktoriteetin ja yhteistyöhengen lähde”
(Wright 2010, 281)

Aki-Mauri Huhtinen ja Laura Halminen

Abstract

States and authorities no longer have complete oversight over information, the Internet and the media. Information is rhizomatic by nature, characterized by ever-changing dialogue that starts up and breaks off both vertically and horizontally between individuals, and within and among communities, interest groups, institutions and organizations. Arriving at some kind of common understanding of the state of affairs calls for continuous interaction and dialogue between the mass media and social media, authorities, citizens and companies, as well as voluntary organizations.

The aim of this article is to describe the impact of the changing nature of information on security, and especially the veracity demanded by this type of information. A further focus is on the way in which the media handle and deliberately and intrinsically manipulate the information on which scientific research and the security authorities, among others, are increasingly dependent. The speed and the rhizomatic nature of social media in particular gives it a distinct advantage over the pace at which scientific research produces knowledge, or the way in which the authorities operate. Key actors together with the authorities are journalists, whose job descriptions are undergoing the same kind of changes as those of researchers and the authorities themselves. Hence, speed and the correct situational awareness are becoming increasingly decisive for scientific research and for the security operations carried out by the authorities.

Johdanto

Propaganda ja kasvatustavat perustuvat molemmat symbolien manipulointiin. Symbolit ovat yhteisesti jaettua usein tunnepitoisia merkityksenantoja.

(Wright 2010, 301)

Informaatio ja internet sekä mediat eivät ole täysin valtioiden tai viranomaisien hallittavissa. Erityisesti sosiaalinen media on turvallisuuden toimijoiden kannalta uusi ja haastava ympäristö. Informaatio sosiaalisessa mediassa käytettynä on luonteeltaan rihmastomaista alati muuttuvaa, kytkeytyvää ja katkeilevaa vertikaalista ja horisontaalista vuoropuhelua yksilöiden, yhteisöjen, eturyhmien, instituutioiden ja organisaatioiden sisällä ja välillä. Jonkinlainen yhteinen ymmärrys asioiden tilasta vaatii jatkuvaa vuoropuhelua ja dialogia joukkotiedostusvälineiden, sosiaalisen median, viranomaisten, kansalaisten ja yritysten sekä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa.

Sotataidon huippu on harhauttaminen ja vastustajan saaminen luopumaan tavoitteistaan jo ennen taistelua. Propagandalla on sotataidossa keskeinen merkitys. Salaisuuden, yllätyksen ja juonen paljastaminen on journalismin lähtökohta. Sotatieteellinen tutkimus puolestaan pyrkii tuottamaan tieteen menetelmillä sotataidossa ja sotilaallisissa toimenpiteissä ja asejärjestelmissä vaadittavaa uutta tietoa.

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata laadullisesti sosiaalisen median vaikutusta turvallisuuteen ja erityisesti sen vaatimaan tiedon totuudellisuuteen sekä siihen, kuinka erilaiset mediat käsittelevät ja manipuloivat joko tarkoituksellisesti tai rakenteellisesti (esim. valtion kontrolloimina) yhä enemmän tietoa, josta mm. tieteellinen tutkimus ja turvallisuusviranomaiset ovat entistä enemmän riippuvaisia. Erityisesti sosiaalisen median nopeus ja rihmastomaisuus antaa niille huomattavaa etulyöntiasemaa suhteessa tieteellisen tutkimuksen tiedon tuottamisen tapaan tai viranomaisten toimintatapoihin nähden. Avaintoimijoina viranomaisten kanssa ovat toimittajat, joiden työn kuva on samantapaisessa muutoksessa kuin tutkijoiden ja viranomaistenkin. Toimittajat ovat kuitenkin olleet jo pitkään sosiaalisen median eturintamassa.

Tässä artikkelissa tiedon käsitettä lähestytään diskurssimaisena ja suhteellisen fenomenologisen (Heidegger 2000) lähestymistavan kautta. Tieto ei siis ole pysyvää ja kumuloituvaa, vaan jatkuvasti muuttuvaa ja suhteellista niiden merkityksenantojen mukaan, joita ihmiset eri vuorovaikutustilanteissa tiedolle antavat. Tiedolle ei siis fenomenologisen perinteen mukaan anneta esimerkiksi informaatiota suurempaa arvoa, vaan esimerkiksi tieteellinen tieto on vain yksi diskurssi esimerkiksi arkitiedon, datan tai informaation kanssa. Jos merkitystä ei ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa synny, olipa merkityksen lähde

kuinka arvokasta tietoa tahansa, ei ilmiöllä ole arvoa. Käsitteet, joita ei käytetä ja uudelleentulkita, menettävät merkityksensä. (Deleuze ja Guattari 1983.) Tätä ajatusmallia sosiaalinen media erityisesti tukee.

Informaatio muuttaa tiedon turvallisuutta

Euroopan jalkapallomestaruuskisoissa pelattu ottelu Englanti–Venäjä (12.6.2016) sai aikaan ennen ottelua, ottelun aikana ja heti ottelun jälkeen molempien joukkueiden fanien välistä laajaa väkivaltaa. Mielenkiintoista uutisoinnissa oli se, että sosiaalisessa mediassa valesivustoksi paljastunut ”Forest Echo News” (FEN, <http://forestechonews.weebly.com/>) oli toiminut riippumattomana lähteenä mm. Venäjän valtion rahoittamalle RT-sivustolle. FEN -sivusto väitti, että englantilaiset fanit olisivat aloittaneet kahakoinnin. RT puolestaan väitti, että englantilainen urheilutoimittaja Simon Rowntree olisi todistanut tapahtumaa. Englantilaisen urheilutoimittajan lausunto oli otettu RT:n ”Forest Echo News” sivustolta. Melko nopeasti tämän jälkeen ”Forest Echo News” uutisineen katosi. (Davis 2016; ks. myös Jackson 2016.)

Edellä esitetty yksittäinen tapaus osoittaa, kuinka poliittinen propaganda käyttää hyväkseen jo tunnettuja ilmiöitä, kuten urheiluväkivaltaa ja terrorismia peittäen omat tarkoitusperänsä ihmisten jo valmiiksi tekemiin asenteisiin ja merkityksiin esimerkiksi jalkapalloväkivallasta. Teoreettinen klassinen malli on nimeltään refleksiivinen kontrolli (vrt. Sulakshin 2014). Erityisesti venäläinen propagandan tutkimuskirjallisuus vannoo paljolti tämän menetelmän varaan. Kontrollioimalla kohteen saamaa tietoa saadaan kohde tekemään vaikuttajan haluamia päätöksiä näennäisen itsenäisesti. (Saarelainen 1999.) Väkivaltaisuudet johtivat laajoihin turvatoimiin sekä keskusteluun Englannin ja Venäjän sulkemiseksi kisoista.

Jalkapallofanien kahakoinnin aikaan Englannissa ei ollut vielä äänestetty Euroopan unioniin kuulumisesta. Kansanäänestyksen kannalta tämä on oleellista, sillä näillä epäsuorilla urheilun lieveilmiöillä saadaan aikaan tahdottua poliittista epävarmuutta ja turvattomuutta, johon esimerkiksi Venäjä on pitkään pyrkinyt Euroopan unionin yhtenäisyyden rikkomiseksi. Ranskaan kohdistuneet vuoden 2016 laajat terrori-iskut lisäävät maahan kohdistunutta matkailun ja turismin epäluuloa. Viimeisimpänä yleistä eurooppalaista ilmapiiriä repivä ilmiö on Iso-Britannian eroaminen EU:sta. Lisäksi Skotlanti ja Irlanti ovat ilmaisseet halunsa jatkaa EU:ssa ja erota Englannista. Tätä kirjoitettaessa EU:n yhtenäisyys on vaakalaudalla, ja se vain lisää refleksiivisen kontrollin mahdollisuuksia.

Ukrainasta alkanutta ”pienien vihreiden miesten fantasiaa” käytetään länsimaissa tuotetun Venäjä-hysterian lietsonnassa. Tosiasia on, että venäläiset

käyttivät sotilastunnuksettomia sotilaita Krimin miehityksessä, mutta onko heitä nyt levinnyt kaikkialle, kuten Ranskaan jalkapallon Euroopan mestaruuskisoihin? Venäjän jalkapallohuligaaneista tehtiin nopeasti huhu, jonka mukaan he ovat Venäjän turvallisuuspalveluiden rakenteissa koulutettuja ammattisabotoijia. (Galeotti 2016.) Venäjän toimet ja niiden moraalittomuus lännen silmissä on johtanut länsimaisen median uutisoimaan siitä, että Venäjä on kaikessa läpeensä moraaliton ja paha, mihin lukeutuu myös urheilijoiden dopingin systemaattinen käyttö. On totta, että Venäjä tuottaa jatkuvasti merkityksiä, joilla se ei ainakaan hälvennä lännen pelkoja Venäjän arvaamattomasta käytöksestä. Samalla länsi itse ylläpitää omalla uutisoinnilla pelon ilmapiiriä. Kahden vuorokauden aikana tapahtunut jalkapallohuliganismi sai aikaan melko laajaa poliittista kommentointia sekä lännen että Venäjän suunnalta (vrt. Nikolenko 2016).

Sosiaalinen media ja siihen yhdistettynä eri tasojen kommentit kadunmiehestä poliitikkoon ja heidän kommenttejaan seuranneet kommenttien ”kommentit” luovat nopeasti informaation, jossa huhut, asenteet, tunteet ja tosiasiat rihmastoituvat niin, että faktojen tarkastaminen vie aikaa. Yksi esimerkki valtiollisten toimijoiden huolesta suhteessa sosiaaliseen mediaan on ollut mm. Venäjää parodioivien sivustojen sulkupyynnöt Kremlin suunnasta (Schreck 2016). Myös viranomaisten oikeutta kuunnella kansalaisten puheluita ja seurata nettiliikennettä on lisätty mm. Venäjällä (Paananen 2016a). Valtiolliset toimijat ovat heränneet jälkijunassa. He pyrkivät kontrolloimaan sosiaalista mediaa ja kansalaiskeskustelua. Valtiot ovat listanneet toimittajia luotettuihin ja epäluotattaviin toimijoihin, mutta sosiaalisen median kontrollointi on huomattavasti vaikeampaa, koska selkeitä toimijoita on vaikeaa jäljittää. Valtiollisen kontrollin lisääminen sosiaalisessa mediassa edellyttää sananvapauten puuttumista tai merkittäviä tiedusteluresursseja.

Sotataidon huippuna harhautus

”Sotataidon historiaa on hallinnut strateginen pyrkimys keksiä uusia aseita, uusia manöövereitä ja uusia organisaatioita, joiden avulla on mahdollista saavuttaa nopea voitto”

(Wright 2010, 183)

Sotataidossa pidetään suuressa arvossa vihollisen yllättämistä ja harhautamista. Sotajuoni ei ole sotarikos. Kuuluisimpia myyttejä on tarina Troijan puuhevosesta, jonka turvin tunkeuduttiin Ateenan kaupunkivaltion muurien sisälle ja saatiin suurenmoinen voitto. ”Vihollinen porteilla” (*Enemy at the*

Gates, 2001) on Stalingradin taisteluun vuosina 1942–1943 sijoittuva sotaelokuva, joka kertoo neuvostoliittolaisesta tarkka-ampujasta, Vasili Zaitsevistä. Elokuva alkaa kohtauksesta, jossa Vasili on koulu-ikäisenä poikana isoisänsä kanssa metsästävässä sutta. Vasili on naamioinut itsensä lumeen ja peittänyt kiväärinsä valkoisella kankaalla. Hän syö lunta, jotta hengitys ei paljastaisi heitä sudelle. Metsän reunassa avautuvalle pellolle on sidottu valkoinen hevonen syötiksi sudelle. Lopulta kärsivällisyys palkitaan. Vasili ja isoisä jäävät sudelta huomaamatta, kun hermostunut hevonen vetää suden huomion puoleensa. Tarkka laukaus tekee sudesta lopun juuri ennen kuin se saavuttaa hevosen.

Salaisuuden, yllätyksen ja juonen paljastaminen on tutkivan journalismin lähtökohta. Sotatieteellinen tutkimus puolestaan pyrkii tuottamaan tieteen menetelmillä sotataidossa ja sotilaallisissa toimenpiteissä ja asejärjestelmissä vaadittavaa uutta tietoa. Tavallaan sotatieteet ovat tieteellisen salaisuuden äärellä ja ne pyrkivät tuottamaan niitä rahoittavalle valtiolle etulyöntiaseman toisiin valtioihin nähden. Sotatieteet monikossa ovat vasta muodostumassa. Tekniikka, talous ja lääketiede ovat tukeneet sodankäyntiä koko 1900-luvun, mutta sotaan liittyvää selkeää ja valtaapitävää ”kuhnilaista” tieteellistä paradigmaa ei itse sotatieteissä esiinny. Sotataidollisia ulottuvuuksia nähdään sodassa läpi sen aatehistorian, kuten salaamista ja harhauttamista tai propagandan käyttöä. On siis tarkasti määriteltävä, mistä soveltavasta tieteestä puhutaan, jos käytetään tiede-sanana edessä sanaa ’sota’. Tässä artikkelissa tieteellistä taustaa edustaa media- ja viestinnätutkimus, joiden osana mm. propagandaa tutkitaan.

Usein on todettu, että tutkijat tai toimittajat eivät kyenneet ennakoimaan syyskuun 11. päivän iskua vuonna 2001 WTC-torneihin Yhdysvalloissa. Elokuvasssa ”United 93” (2006) esitetään hetki, jolloin lennonjohtoviranomaiset katsovat suorasta TV-lähetyksestä torneihin iskeytyvää matkustajakonetta ja tajuavat, että kyseessä ei ole onnettomuus vaan tahallisesti tuotettu terroriteko.¹

Disinformaatiota voidaan suunnitella ja jakaa systemaattisesti, mutta maksimaalinen vaikutus syntyy usein sattumalta. Hieman ennen Neuvostoliiton hajoamista 1980-luvun lopulla diskotanssi sai Helsingistä lähetettynä Tallinnassa tuhannet virolaiset tuijottamaan tanssia TV:stä ilman että siinä oli mitään poliittista, kunnes Neuvostoliiton Politbyroo teki tanssista sen suuren suosion takia poliittista. Joskus onnistunut propaganda syntyy sattumalta vailla sisältöä, jonka vastaanottaja merkityksellistä.

Internet haastaa merkityksen antamista asioille

Sosiaalinen media muuttaa tapaamme nähdä todellisuus. Uudet viestinnän alustat muuttavat myös propagandan nopeutta ja levittämistä. Alle 30-vuo-

tiaista 81 prosenttia käyttää jotain sosiaalista mediaa joka viikko. Suomessa sosiaalisen median kärkipaikkaa pitää Facebook, jota käytti talvella 2015 noin 2,4 miljoonaa suomalaista. Viranomainen käyttää julkista valtaa, mutta miten käy, ellei se tavoita vallankäyttönsä kohdetta eli kansalaisia ja samaan aikaan joku yksittäinen toimija voi saada kansalaisten keskuudessa suuren suosion? (Halminen 2016.)

Syksyn 2015 pakolaistilanteen synnyttämän kansalaiskeskustelun johdosta poliisilla on ollut huomattava paine lisätä läsnäoloaan sosiaalisessa mediassa. Rikostorjunnan lisäksi poliisissa tunnetaan syvästi vastuuta suomalaisten turvallisuudentunteesta. Kunnianloukkaukset, uhkakuvien lietsonta ja väkivaltauhkaukset vaikuttavat tunteisiin ja tunteet toimintaan. Huoli, ahdistus ja pelko synnyttävät lisää samoja tunteita kanavoivaa viestintää. Lopputuloksena on suomalainen, joka ei tunne olevansa turvassa. (Halminen 2016.)

Sosiaalinen media pelottaa osaa kansalaisista. Hämäläisen (2016) mukaan ”Facebookin algoritmi haluaa tietää sinusta kaiken. Se seuraa, mitä klikkaat, mistä tykkäät, mitä postausta pysähdyt katsomaan tarkemmin, mitä ystäväsi tekevät, mitä kirjoitat ja kenties jopa mitä puhut. Tämän seurauksena Facebook pääsee nopeasti kärryille siitä, mistä olet kiinnostunut ja ketkä ystävästäsi ovat sinulle tärkeimpiä. Kaiken muun se järjestää taka-alalle niin, että et ehkä huomaakaan, kuinka iso osa ystävästäsi ja seuraamistasi sivuista on sinulta piilossa.” Hakukoneet siis suodattavat tietomme edestä sen, mitä emme halua nähdä. (Hämäläinen 2016.)

Edellä kerrotulla on vielä vähän vaikutuksia mm. tieteelliselle tavalle ajatella totuudesta tiedon korkeimpana muotona. Mikäli sosiaalisen median käyttö valtaa yhä enemmän aikaa ja alaa ihmisten elämässä, sillä väistämättä on vaikutuksia myös tapaamme antaa tiedolle merkityksiä. Rationaalis-luonnontieteellisessä maailmankuvassa ja fysiikkaa tieteenä ihannoivassa länsimaisessa ajattelussa tieteellinen tieto kasautuu ja korjaa uusien tutkimustulosten kautta itseään perustuen avoimuuden vaatimukseen. Jos ja kun informaatio ja data, tieteellisen tiedon aineistona, sijaitsevat jatkossa yhä enemmän myös erilaisten valikoivien ja tietoa luokittelevien globaalisti standardoitujen hakumoottoreiden varassa, suuri osa informaatiokohinasta jää tutkijoilta huomaamatta jo sillä, että tieto, jota etsitään, on rajattua ja tieteellisin kehyksin kontrolloitua.

Filosofit ovat varoittaneet ihmiskeskeisyydestä, johon länsimainen ajattelu uuden ajan ja valistuksen projektin myötä ajautuivat (vrt. Heidegger 2000). Oletettiin, että objektiivisen katseen varassa saadaan matemaattisin ja fysikaalisin keinoin oikeaa tieteellistä tietoa aikaiseksi. Ongelmana on, että tuon rajatun katseen ulkopuolelle jää paljon sattumanvaraisia ja arkipäiväisiä tiedon murusia, jotka eivät päädy objektiivisen tutkijan linssin alle tarkasteluun.

Tutkijoiden tarkkaan valitut aineistot saattavat jo alkuperältään johtaa kyl-
läkin metodisesti systemaattisiin tutkimustuloksiin, mutta arjen todellisuuden
sattumanvaraisuuksien ja sosiaalisten suhteiden kontrolloimattomuuden suh-
teen virhearviointeihin. Vastaavalla tavalla viranomaisten toimintakulttuurin
tulisi seurata kansalaisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutuksen lisääntymistä
sosiaalisessa mediassa. Viraston, terveystieteiden tai esimerkiksi ministeriön-
kin olisi vähintään yhtä helppoa vastata kansalaisten kysymyksiin Facebook-
seinällä, Twitterissä, Whatsappissa tai Instagramissa kuin sähköpostilla tai pu-
helimitse. Kansalaiset ovat joka tapauksessa jo paikalla ja tekevät mitä lystävät.
(Halminen 2016.)

Sosiaalisen median ulottuvuudet ovat myös muodostuneet yhä tärkeämmiksi
tekijöiksi erilaisten tiedusteluviranomaisten toiminnan kannalta. Samalla alus-
talla työskentelevät yhä tiiviimmin valtion turvallisuusviranomaiset, media-
ammattilaiset ja tutkijat. Tämä uusi media-ulottuvuus on myös samanaikaisesti
avoin kaikille kansalaiselle. He voivat olla mukana paljastaen valtiosalaisuuksia
ja osaltaan jopa tuottaen raskaita tiedusteluinstituutioita nopeampia ennako-
varoituksia tulevista vaaroista ja terroriteoista. Samalla myös tieteen tekijät ja
viranomaiset haastetaan toimintatavoissaan. (Halminen 2016.)

Propagandan tutkimuksen merkitys kasvaa sotatieteellisessä tutkimuksessa

Tarkastelemme tässä artikkelissa ensin sitä, kuinka me kirjoittajat – tutkija ja
toimittaja – rakennamme merkityksiä oman osaamisen varaan sosiaalisesta
mediasta, jota voidaan soveltaa sotatieteellisessä tutkimuksessa. Sotatieteet
monikollisena tutkimusalueena ammentavat menetelmänsä ja tutkimustapan-
sa laajasti koko tieteen kentästä. Vaikka sota ja sodankäynti ovat tieteellisen
tutkimuksen kohteena, sota tai sodankäynti itsessään ei ole useinkaan tiedettä
tai tieteellisten lainalaisuuksien hallitsemaa. Ammattisotilaan toiminnan yh-
täläisyyksiä voidaan hakea kaikista ammattialoista, ja erityisesti upseerien toi-
minnan keskiössä oleva ihmishenkiä koskeva päätöksenteko ja vastuunkan-
taminen näyttäytyvät usein samanlaisena kuin lääkärin, urheiluvalmentajan
tai orkesterinjohtajan toiminta. Käytäntöä tutkivat tieteet korostuvat myös
sotatieteellisessä tutkimuksessa. Perinteisesti operatiivisen toiminnan tieto on
saatu sotilastiedustelun toiminnan kautta. Se taas käyttää samanlaisia menetel-
miä kuin tieteellinen tutkimus tai tutkiva journalismi. Erityisesti internet on
laajentanut ns. avoimien lähteiden käyttöä niin sotilaallisessa kuin muidenkin
alojen tiedonkeruussa.

Lisäksi tarkastelemme muutaman tapauksen kautta sitä yhdessä muodostamamme konstruktiota, miten jokainen internetin ja sosiaalisen median kulluttaja voi omalta osaltaan tunnistaa ja osallistua kaikenlaisen disinformaation torjuntaan. Heitä kutsutaan haltijoiksi tai valistuneiksi kansalaisiksi. He taistelevat psykologista roskapostia levittäviä trolleja (Lee 2015) vastaan. Perinteinen tai tavallinen roskaposti ei sisällä erityisesti refleksiivisen kontrollon tavoitetta. Lisäksi väitämme, että haltijoiden ja trollien välinen taistelu haastaa vallitsevat viestinnän teoriat ja mallit, koska sosiaalisen median ympäristö ei merkityksellisty samalla tavalla kuin aikaisempien medioiden kautta tehdyt sosiaaliset tulkinnat ihmisten välisistä kommunikaatiosuhteista. Erityisesti turvallisuusviranomaisten perinteinen lähtökohta objektiivisesta ja avoimesta viestimisestä kansalaisille tulee haastetuksi sosiaalisessa mediassa. Myös tiedon turvallisuus on usein haastettu erilaisten tietovuototapausten kautta, olivatpa ne sitten kenenkään tahansa aloitteesta toteutettuja. Trollien keskeinen tavoite on sabotoida ja kyseenalaistaa oikean tiedon ja eheän informaation perusluonne. Emme kuitenkaan väitä, että kykenisimme osoittamaan uuden mallin tai teorian sosiaalisen median haltijoiden ja trollien väliselle kommunikaatiolle, mutta pyrimme asemoimaan vallitsevia teorioita ja malleja suhteessa niiden tulkintojen käyttökelpoisuuteen tutkimuskohteessamme.

Jessika Aron (2016) tekemä tutkiva journalistinen työ ns. Pietarin ”trollitehtaan” osalta oli sysäävä tekijä myös akateemisille tutkijoille tarttua aiheeseen. Zizekin (2002) mukaan länsimaisen demokratiaan ja liberalismiin totutetun ihmisen on vaikea erottaa omien sosiaalisten rakenteiden vallankäyttöä ja väkivaltaa. 1900-luvun sodat ovat tarvinneet propagandaa ja siviiliväestön mielialojen ohjailua sotaponnistelujen tukemiseksi, koska demokratia kansallisuusaatteella lisättyä on merkinnyt sitä, että länsimainen yksilö on pitkälti samaistanut itsensä valtioon (Wright 2010, 118). Oikeastaan vuoden 2015 jatkuva media- ja tutkimuskeskustelu sosiaalisen median propagandasta eli trollauksesta ja sen räikeimpänä muotona oleva Kremlin johtama toiminta on johtanut siihen, että kesän 2016 ns. Brexit eli Ison-Britannian kansanäänestys EU:sta eroamiseksi ja sen taustalla olleiden hatarien perusteiden paljastuminen saa meidät kysymään sitä, mihin tosiasioihin ja väittämiin voimme oikeastaan enää luottaa. Sodankäyntiä ja sitä käsittelevää tutkimusta leimaa pitkälti ns. rauhan ja konfliktien tutkimus eli ajatus tutkia sotaa johtaneita syitä ja kuinka niitä voitaisiin estää. Oikeastaan matemaattis-luonnontieteellinen ja teknologinen tutkimus ovat tukeneet aseiden kehittämistä, kun taas pääsääntöisesti yhteiskuntatieteellinen ja ihmistieteellinen tutkimus ovat olleet rauhan asialla. Quincy Wrightin vuonna 1926 julkaisema klassikkoteos Sodankäynnistä (2010) aloittaa tutkimusperinteen ja toteaa selkeästi luvussa ”sosiaalinen integraatio ja sota” (Wright 2010, 277–293), kuinka median ja propagandan

lisääntyminen kansakuntien ja valtioiden välisessä vuoropuhelussa on ainakin jonkinasteinen signaali mahdollisen uuden konfliktin alkamisesta.

Oli kesäkuu 2014, kun Huhtisen mökillä soi puhelin. Soittaja esitteli itsensä Helsingin Sanomien toimittajaksi, Laura Halmiseksi. Hän oli tekemässä juttua disinformaatiosta ja sen mahdollisista levittäjistä. Pohdimme pitkään, miksi osa sosiaalisen median toimijoista on alkanut aktiivisemmin levittämään aggressiivisempaa viestiä länttä ja lännen toimintaa kohtaan. Myös Suomessa oli alkanut esiintyä toimijoita, jotka selkeästi ja melko systemaattisesti tukivat Venäjän virallisen johdon toimintaa.

Olimme siis yhdessä ns. dialogisesti ilmiön äärellä. Tutkijana Huhtinen muisteli 20 vuoden takaista aikaa, jolloin Yhdysvallat käytännössä oli eri kriittisten tutkijoiden hampaissa erityisesti Afganistanin ja Irakin sotilasoperaatioiden vuoksi. Myös suurten mediatalojen, kuten CNN:n ja Fox Newsin tapaa uutisoida sotilasoperaatioista epäiltiin ainakin osittain propagandistiseksi. Mutta sosiaalisen median käyttö ei ollut tuolloin niin laaja ja ruohonjuuritasolla tapahtuvaa kansalaistoimintaa kuin vuonna 2014. (vrt. Huhtinen & Rantapelkonen 2015.) Tutkijana Huhtinen toi dialogiseen prosessiimme 20 vuoden taustan ja informaatioidankäynnin käsitteen teoreettiset määritelmät, kun taas Halminen toi aivan uuden sosiaalisen median käyttötavan, nimittäin ”trollaamisen”, esille. Lisäksi Venäjän aktiivisuus toi ilmiön nopeasti vuosina 2014–2015 suomalaisten tietoisuuteen, koska kyse ei enää ollut ns. ”kaukaisista” operaatioista Lähi-idässä vaan ikuisen naapurimme toimista.

Trollitehdas Pietarissa

Venäjän toimet Ukrainassa ja Krimin niemimaan miehittäminen herättivät lännen, jonka mukaan globalisaatio, vapaa talouden ja työvoiman liikkuvuus sekä jatkuvasti kehittyvä informaatioteknologia tieteen avustuksella loisi maailmaan turvallisuuspoliittisen tilanteen, jossa vakavat sotilaalliset uhkat eivät koskettaisi enää laajasti mm. eurooppalaisia kansoja. Suuren yleisön tietoisuuteen tiedon luonteen muuttuminen epävarmaksi tuli ns. Pietarin trollitehtaan uutisoinnilla. Ensimmäisenä suomalaisena toimittajana Pietarin tehtaalla vieraili Helsingin Sanomien toimittaja Anneli Ahonen marraskuussa 2014 haastatellen Putin-nuorta Aleksei Kuznetsovia tehtaan edessä Savusnikin kadulla. (Ahonen 2014.)

Pietarin trollitehtaan työntekijä Ludmila Savčuk tuli julkisuuteen ja kertoi laajasti eri läntisille mediakanaville, kuinka tehtaassa tuotetaan Kremlin johdon myönteistä propagandaa ja erityisesti englanninkielistä sosiaalisessa mediassa levitettävää materiaalia. YLE:n ”Kioski”-ohjelman toimittaja Jessikka Aro teki

samasta trollitehtaasta ohjelman Suomeen, ja se nosti kyseisen ilmiön suuren yleisön tietoisuuteen. (Aro 2015.)

Vaikka toimittajien tekemät uutiset trollitehtaasta tulivat nopeasti laajaan tietoisuuteen, varsinaiset selvitykset tai tutkimukset tulivat myöhemmin. Venäjän toimista sosiaalisessa mediassa uutisoi nykyään aktiivisesti mm. Riiassa (Latvia) sijaitseva Naton strategisen viestinnän keskus (<http://www.stratcomcoe.org/>). Tutkija ei ole päätöksentekijä eikä päätöksentekijää avustava virkamies. Tutkija ei nojaa virkamiehen normeihin tai päätöksentekijän lähtökohtiin. Sama lähtökohta koskee myös journalistia. On myös selvää, että tutkittu tieto tai uutinen ei ole aina julkisen hallinnon päätöksenteon keskiössä.

Vasta kun valtion poliittinen ylin johto toteaa esimerkiksi turvallisuuspoliittisissa selonteoissaan jonkin uuden ilmiön, esimerkiksi informaatiosodankäynnin, tärkeäksi uudeksi uhaksi, alkaa poliittinen julkitulo saada aikaan julkisessa hallinnossa toimenpiteitä. Vastaavalla tavalla journalismin esiintuomat ilmiöt alkavat viiveellä vaikuttaa poliittisessa ja julkisen hallinnon päätöksenteossa. Haluamme sanoa, että tieteellinen tutkimus on tärkeää, samoin journalistiset paljastukset, mutta niiden vaikuttavuus suuntautuu usein ensin tieteelliselle yhteisölle tai uutisia kuluttavalle yleisölle ennen kuin ne vaikuttavat ratkaisevasti esimerkiksi puolustushallinnon päätöksentekoon. (Huhtinen & Rantapelkonen 2015.)

Sosiaalinen media muuttaa hitaasti julkista hallintoa

Sosiaalisen median viestintä on ihmiskasvoista viestintää, ja siksi siinä korostuvat tunteet. Tunteiden merkitys tunnustetaan propagandatutkimuksessa, mutta turvallisuuden tutkimuksessa tunteet ovat vielä uusi ilmiö. Jokaisen onnistuneen sosiaalisen median viestin takana on ihminen tai ryhmä ihmisiä, toimitaan sitten omalla nimellä, nimimerkillä tai organisaation sosiaalisen median profiilin kautta. Ihmistä puhuteltaessa yksinkertaisin resepti menestykseen on inhimillinen ote. (Halminen 2016.)

Edward Snowdenin paljastukset saivat aikaan suurta kohua, kuinka maailman johtavat tiedusteluorganisaatiot toimivat, millaista tietoa ja millä menetelmillä ne sitä keräävät. Lopulta ehkä suurimpana pettymyksenä tuli se, että suuri osa turvaluokitellusta tiedosta oli saatavissa myös avoimista lähteistä ja ettei tuotetun tiedon laatu ollut kovinkaan korkeatasoista. Paradoksaalisesti Snowdenin paljastukset saattoivat parantaa tiedusteluorganisaatioiden tiedonkäsittelyn tasoa. Toinen laajempi esimerkki voidaan ottaa ilmiöstä nimeltä *Anonymous*. Internetissä toimiva ilmiö pyrkii paljastamaan erilaisia ryhmittymiä, jotka syöllistyvät kansalaisyhteiskunnan terrorisointiin, olivatpa ryhmittymät sitten kansallisia tai ei-kansallisia toimijoita. *Anonymous* ei perustu

perinteiseen organisaatioajatteluun, eikä sillä ole varsinaista jäsenistöä, johtoa tai hierarkiaa. Ilmiö ei myöskään sitoudu poliittisesti tai taloudellisesti eikä uskonnollisesti. Ilmiön alkuketkeä, kulkusuuntaa tai strategisia tavoitteita ei voida määritellä eikä lokeroida. Kyse on enemmänkin rihmaston kaltaisesta yhteistoiminnasta, jossa vuorovaikutuksen rihmat voivat kasvaa, monistua ja katkeilla tilanteen ja ajallis-paikallisten tarpeiden mukaan. Ilmiö ei rekrytoi jäsenistöään eikä hyväksy mitään avustuksia, jotka sitoisivat sen toimintatapoja. Ilmiöllä ei myöskään ole mitään virallisia operaatioita, eikä ilmiöstä voida selkeästi sanoa, onko se ”totta” vai ”tarua”. Ilmiön luonne on muotoutunut erilaisen vastarinta-, kansalaistottelemattomuus- tai sissiorganisaatioiden toiminnan malliseksi kuitenkin pyrkien maksimaalisesti hyödyntämään internetin avoimuuden ja tiedon suhteellisuuden ja vaihtelevuuden. (Vrt. Munro 2005.)

Vaikka Anonymousin kaltaisten ilmiöiden lisääntyminen mahdollistuu internetin rihmastojen tihentymisen myötä ja ihmisten yhä kasvavamman sosiaalisen median käytön johdosta, useammin käy kuitenkin niin, että ihminen kohtaa toisen ihmisen – aivan kuten kylän miehet huoltoasemalla ennen. Parhaimmillaan se johtaa kohtaamisiin, jotka ulottuvat sosiaalisen median ulkopuolelle ja luovat jopa uusia ystävyysuhteita. (Halminen 2016.)

Sosiaalisen median vihapuhe ja informaation tekninen manipulointi on lisääntynyt, ja sen torjuntaan voidaan käydä usein vain kansalaisyhteiskunnan asenteista käsin. Kyse on oikeastaan medialukutaidosta, mutta hiukan uudesta näkökulmasta. Seuraava pikku uutinen valaisee sosiaalisen median voimaa:

”Helsinkiläinen 10-vuotias Jani löysi maaliskuussa Instagramista haavoittuvuuden.

– Testasin, että kestäkö Instagramin kommenttikenttä haitallista koodia. Eipä kestänyt. Huomasin, että voin poistaa toisten ihmisten kirjoituksia sieltä, Jani kertoo Iltalehdelle.

Jani ilmoitti haavoittuvuudesta Instagramille sähköpostitse.

– Olisin voinut poistaa kenen tahansa, vaikka Justin Bieberin, kommentteja sieltä, Jani kuvailee.” (Gråsten 2016.)

Yllä oleva esimerkki osoittaa, kuinka sosiaalinen media mahdollistaa osallistumisen iästä, sukupuolesta tai taustasta riippumatta. Yksittäinen kannanotto voi muuttua sosiaalisessa mediassa ns. ”leimahdukseksi” (Gladwell 2007), jossa yksi mielipide saa aikaan sosiaalisen median keskustelua leviten valtamedioihin niin, että toimittajat alkavat tivaamaan kannanottoja ja vastauksia aiheeseen poliitikoilta ja valtion virkamiehiltä. Arkinen ilmiö saattaa muuttua nopeasti sosiaalisen median vilkkaan keskustelun kautta merkittäväksi poliittiseksi tekijäksi, jota voidaan hyödyntää refleksiivisen kontrollin periaattein.

Median muuttuva luonne

Media elää yhä vahvemmin informaatiosta, kuten koko läntinen sivilisaatio. Myös media on yhä riippuvaisempi informaatiosta ja sen teknologisista sovellutuksista. Informaatiota (Munro 2005) ja sen luonnetta ei nähdä niinkään ”hyvänä tai pahana” mutta ei myöskään neutraalina, vaan orgaanisena, rönsyilevänä, rihmastomaisena, mahdollisuuksia ja vaaroja sisältävänä yhä vaikeammin rationalisoitavana ja yllätyksellisenä ”ameebana” tai rihmastona. (Vrt. Deleuze & Guttari 1983.)

Venäjä ja Kiina sekä muut itäiset kulttuurit tuntevat refleksiivisen kontrollin käytön läntisiä tiedeyhteisöjä paremmin. Syy löytyy itäisten valtioiden totalitaristisemmasta hallinnon ja viestinnän luonteesta. Läntinen arvoliberaali maailma nähdään usein vastustajana ja uhkana. Itäisten valtioiden viestinnän tutkimus keskittyy vastustajan kansakunnan älyllis-henkistä tilaan ja yrittää iskeä sen tieteen teorioihin, peruskäsitteisiin, paradigmoihin, strategioihin ja informaatiotilaan. Kokonaisuudessaan tavoitteena on heikentää vastustajan kansallista päätöksentekokykyä, taloutta, verkostoja sekä opetuksen ja tutkimuksen tilaa. Venäjällä on käytössään Neuvostoliiton ajan systemaattisen mielen vaikuttamisen perinne (Pynnönniemi & Rácz 2016), jossa yhdistetään nyt uudella tavalla ortodoksisen kirkon, neuvostoajan hallinnon ja vahvan uuden ajan nationalistisia tavoitteita.

Yksi Kremlin strategioiden taustavaikuttajista on Alexander Dugin (2015), joka on julkaissut laajoja poliittis-filosofisia tutkimuksia, joissa tukeudutaan eurooppalaisen filosofian klassikoihin (mm. Heidegger) ja pyritään osoittamaan länsimaisen rationaalisen ja utilitaristisen ajattelun umpikujat. Esimerkkinä Dugin käyttää Euro-alueen taloudellisia ongelmia, kasvotonta byrokraatiaa, uskon ja pyhyiden kadottanutta hedonistista keskiluokkaista ja pikkuporvarillista länsimaista ihmistä. Duginin kaltaiset ajattelijat teoretisoivat kulttuurista eroa idän ja lännen välille sekä vaikuttavat vahvasti erilaisissa kulttuuripoliittisissa hankkeissa ja sitä kautta tapaan, jolla mm. venäläisille Kremlin hallinnon kontrolloima media on viimeiset 15 vuotta tuottanut hyvin yksi-puolista asenneilmastoa Venäjän ja lännen kulttuurien eroista.

Lännessä eri-ikäiset ihmiset kokevat informaatiotulvan aiheuttaman psykologisen paineen eri tavoin. Myös sosiaalisen median käytön osaaminen on useille edelleen haaste. Lisäksi perinteiset joukkotiedostusvälineet tukeutuvat yhä enemmän sosiaalisen median viesteihin. Usein onnettomuuksissa ja kriisitapahtumissa ensimmäisenä paikalla ovat kansalaiset, jotka välittävät tietoa sosiaaliseen mediaan. Paul Virilio (2010) ja Slavoj Žižek (2002) ovat kuvanneet omissa tutkimuksissaan sitä vierauden tunnetta, jota globaali digitalisoituminen aiheuttaa ihmisille. Ihmisten mahdollisuus sitoa kokemuksensa perheisiin,

kotiseutuihin, kaupunkeihin tai työpaikkoihin muuttuu epämääräiseksi. Jatkuva informaatiovirta aiheuttaa psykologista ja oman kokemuksen merkityksen antamisen kaaosta.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS 2016) haastattelututkimuksessa todetaan, että suomalaisten turvattomuuden tunne on lisääntynyt. Euroopan ja maailmanpoliittisen tilanteen epävakaus kaikilla yhteiskunnallisen toiminnan alueilla on heijastunut kansalaisten asenteisiin. Varautumista talouskriisiin ja maahanmuuttoon sekä ulkopoliittikan hoitoa moititaan. Sen sijaan luottamus puolustuspolitiikkaan on edelleen vahvaa, ja kansalaiset kokevat Suomen henkilökohtaisesti puolustamisen arvoiseksi.

Baltian maissa Venäjän informaatiopainostus on lisääntynyt koko 2010-luvun. Erityisesti Liettuassa netin aktivistit oikovat Venäjän propagandaa. Eri-laiset valheet leviävät sosiaalisessa mediassa ja kommenttipalstoilla. Liettualaiset ovat alkaneet partioida sosiaalisessa mediassa. (Näkki 2016.) Nämä ns. haltijaryhmät (Elf army, ks. Weiss 2016) ovat autonomisesti syntyneitä yksittäisiä toimijoita tai toimijoiden ryhmiä, useammin miehiä kuin naisia, mutta eivät pelkästään Liettuasta. Ilmiö on kansainvälinen, ja se tunnetaan myös muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Yhdistävä tekijä on hyvä yleissivistys ja kiinnostus poliittisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin. Yhtäläisyyttä voidaan hakea esimerkiksi Anonymous-ilmiön rakenteista tai niiden puuttumisesta.

Propagandan käytännöt sosiaalisessa mediassa

Seuraavaksi kuvaamme esimerkin propagandasta sosiaalisessa mediassa tammikuussa 2016. Venäjän valtion rahoittama uutistoimisto Sputnik twiittasi seuraavanlaisen sanoman: ”Military leak reveals #Sweden readying for war with ‘qualified opponent’ http://sptnkne.ws/a7d4_”² Aktiivinen sosiaalisen median käyttäjä eli ns. digitalisti huomasi tämän ja twiittasi 10 minuutin päästä perään ”vaihtoehtosivulla” seuraavasti: ”Military leak reveals #Sweden readies for war w/ ‘qualified opponent’, expert says the description rules out #Russia”.³ Seuraavana aamuna digitalisti huomasi, että Sputnik oli muuttanut saman viestin alustaa eli vaihtanut tekstiä, aihetunnisteet eli hashtagit ja kuvat: ”Swedish military brochure indicates #Stockholm may be preparing for war with #Moscow http://sptnkne.ws/a7d4_”⁴ Esimerkki osoittaa sen, kuinka Sputnik-verkkosivusto pyrki väistämään saamansa palautteen digitalistin suunnalta ja jatkamaan ajamansa sanoman ylläpitoa kohdentamalla sitä aihetunnisteilla uusille sosiaalisen median yleisöille.

Edellä kuvattu kissa ja hiiri -leikki tietysti vaatii sitä, että digitalisti tuntee hyvin kyseisen verkkosivuston ideologian ja löytää omasta arjestaan aikaa

seurata ja tehdä vastavetoja kyseisen disinformaation levittämiseen. Toiminta edellyttää paitsi aikaa ja tarkkuutta myös pitkälistä perehtymistä. Kuitenkin verkkosivusto oli selkeästi havainnut digitalistin reaktion ja yrittänyt hiukan muuttaa formaattia estääkseen oman sanomansa vesittymisen.

Edellinen Sputnik-esimerkki kuvaa siis sitä, kuinka digitalistin tarkoituksena on vesittää aihetunnisteen voima. Aihetunniste ”Sweden” oli sellainen, että liikennettä kyseiseen twiittiin saattoi hyvinkin tulla muualtakin, jos joku ulkopuolinen teki twitterissä haun hakusanalla tai aihetunnisteella ”sweden”. Sputnikin artikkelissa itsessään vähän röyhistellen kirjoiteltiin, että Venäjästähän siinä puhutaan. Digitalistin kirjoittaman twiitin vitsi oli vinoilua, ja sillä taas huitaistiin hakusanan ja hashtagin #Russia suuntaan.

Toisessa esimerkkitapauksessa digitalisti löysi seuraavat artikkelit ja luetuaan teki niistä välittömästi twiitit sosiaaliseen mediaan. Hän pyrki tekemään näkyväksi disinformaation sosiaalisessa mediassa. Lisäksi hän yritti arvata Sputnik-uutistoimiston käyttämät aihetunnisteet ja sulkea ennakoimalla uutistoimistolta pois mahdollisuuksia levittää ja ylläpitää juuri aihetunnisteilla sanomansa voimaa. Yleensä uutistoimisto twiittaa noin tunnin tai tuntien sisällä siitä, kun juttu tai artikkeli on julkaistu. Artikkelit olivat ”Russia’s EU envoy Vladimir Chizhov said that Russia is always prepared to be a mediator of conflict in the Middle East.”⁵; ““#Putin notes 40% #TradeGrowth with #Peru despite global #economic trends.”⁶. Digitalistin twiitit olivat seuraavat: ” #Chizhov: #Russia ready to assist in mediating #MiddleEast conflicts, ‘We could try nuking #Turkey, see if it helps’”⁷ ja “#Putin notes 40% #TradeGrowth with #Peru despite global #economic trends”, ‘It’s now up to almost \$7 per month’”⁸. Koska digitalisti oli onnistunut kaappaamaan oikeat asiatunnisteet, ”oikea” Sputnik-verkkosivusto ei enää tehnyt omiin artikkeleihinsa liittyviä voimaannuttavia twiittejä.

Taistelu disinformaatiosta sosiaalisessa mediassa näissä esimerkkitapauksissa tarkoitti sitä, että Sputnik-uutistoimistossa pyrittiin heti noin tunnin tai parin tuntien viiveellä jakamaan twiittien kautta ja hallituilla asiatunnisteilla omaa sanomaa verkon hybridimäisissä rihmastoissa kaikkialle sinnekin, jossa varsinainen viesti ei sinänsä ole sisällöllisesti merkityksellinen. Koska digitalisti ehti ensin twiittaamaan tai kappamaan oikean asiatunnisteen, verkkosivusto tässä tapauksessa jätti viestiä energisoivan twiittaamisen väliin tai muutti koko jutun sanoman uudeksi. Lisäksi oikean ja suosituksen asiatunnisteen kaappaminen johti siihen, että verkkosivusto joutui turvautumaan epäsuosittuihin asiatunnisteisiin eikä sanoman levittäminen ollut enää tehokasta. Digitalisti onnistui siis rajoittamaan artikkelien ja verkkosivuston sanoman leviämistä juuri voittamalla taistelun asiatunnisteita.

Vaativampi suoritus olisi sellainen, että digitalisti kykenisi ennustamaan mahdollisen artikkelin, jolla tässä tapauksessa uutistoimisto Sputnik aikoo iskeä ilmassa olevaan uutiseen ja levittää omaa sanomaansa.⁹ Jos digitalisti kykenee tekemään itse jo ennen uutistoimistoa oikeat twiitit, ei uutistoimisto enää julkaise artikkeleita uutisesta. Tästä esimerkki olisi seuraavanlainen: ”BREAKING: [#NATO](#) orders [#Finland](#) to change its legislation to allow immediate call-up of reservists to attack [#Russia](#)”¹⁰ ja ”Experts say the new Finnish legislation proves [#NATO](#) is using the imaginary threat of [#Russia](#) to spread russophobia”¹¹.

Utinen siis liikkui muissa medioissa, ja aihe oli sellainen, että Sputnik olisi epäilemättä mielellään kirjoittanut siitä. Twiittien vaikutusta emme voi tietää, mutta uutistoimisto ei asiasta kirjoittanut.

Kolmannessa esimerkissä Sputnik uutisoi Helsingissä olevasta mielenosoituksesta maahanmuuttotilannetta vastaan seuraavasti: ”Finns divided as mass anti-[#refugee](#) protest, counter-rally held in Helsinki [sptnke.ws/a7sU#MigrantCrisis](#)”¹². Noin 30 minuuttia tästä digitalisti käytti oikean Sputnikin viestiä omalla sivustollaan vaihtaen kuitenkin kuvan. Alkuperäisessä Sputnikin kuvassa oli uutinen mielenosoituksesta liitetty virheellisesti Suomen alle 20-vuotiaiden jääkiekon maailmanmestarien kansanjuhlaan, josta digitalisti sai aiheen omaan twiittiin lisäten humorisesti vielä selkeämmän kuvan, jossa suomalaiset juhlivat jääkiekon aikuisten maailmanmestareita vuonna 1995 Kauppatorilla Helsingissä: ”Finns divided as mass anti-[#refugee](#) protest, counter-rally held in Helsinki [#MigrantCrisis](#)”¹³. Digitalisti vaihtoi myös asiattunnisteen, joissa protestointi oli muutettu ”antiprotestiksi”: ”[#Finns](#) didived as mass [#antirefugee](#) [#protes](#), conter-rally held in [#Helsinki](#) [sptnke/ws/a7Su](#)”¹⁴. Alkuperäisessä Sputnikin jutussa oli aivan väärä kuva, eli 200 km Helsingissä olevasta mielenosoituksesta (russialies.com, case number 204).¹⁵ Digitalistin verkkoaktiivisuus johti siihen, että Sputnik joutui niin laajan sosiaalisen median huomion kohteeksi, että joutui vaihtamaan kuvan artikkelistaan. Iltasanomat ja Iltalehti kiinnittivät sosiaalisen median keskusteluun huomiota ja uutisoivat Sputnikin väärästä kuvasta. Digitalisti käytti hyväkseen oikean Sputnikin julkaisemaa kuvaa kiekkojuhlasta ja vahvisti humoristisesti vielä vuoden 1995 Suomen jääkiekkomaajoukkueen maailmanmestaruuden kansanjuhla tavallaan osoittaen oikean Sputnikin journalistisen laadun heikkouden ja disinformaation selvyuden (russialies.com, case number 204).¹⁶

Yksi toimiva tapa laimentaa disinformaatiota sosiaalisessa mediassa on ironia ja levittäjän journalistisen tason ja laadun heikkouden osoittaminen (ks. Svetoka 2016, 29). Kun tällainen paljastetaan, se tekee kohteessa kipeää: ”Although higher-grade ‘comedy’ would be appreciated, it appears that Sputnik has gained a following from the Internet troll crowd.”¹⁷

Digitalisteja alkaa ilmaantua, mutta suuri enemmistö ei vielä osaa havaita informaatiovirroissa uinuvia ”tsunameja”. Viimeisen 25 vuoden ajan erityisesti 30- ja 40-vuotiaiden läntisten koulutettujen ihmisten suhde internetin ja sittemmin sosiaalisen median maailmoihin on ollut positiivinen usko niiden vapautta, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta luovaan todellisuuteen. Erityisesti sosiaalinen media on koettu ”vapaan” itseilmaisun alustaksi. Kylmän sodan aikaisen informaatioilmaston aika oletettiin taakse jääneeksi. Toki digitaali-tekniikan luoma informaatiomaailma osaltaan tätä onkin. (Huhtinen 2015, 95.) Käyttämämme esimerkit osoittavat, kuinka ratkaisevassa asemassa osaavat digitalistit voivat olla taistelussa disinformaatiota vastaan tukien viranomaisia, toimittajia ja tutkijoita.

Globaali kommunikaatiohuoli psykologisista roskaposteista

Nato ja EU ovat huolissaan yhä kasvavammasta Venäjän suuntaamasta propagandasta erityisesti televisiossa ja internetissä (Thomas 2015). Natolla ja EU:lla onkin tavoitteena vahventaa omaa disinformaation tunnistamista, suodattamista ja vastatoimia koskevaa toimintaansa. Erityisesti Nato pyrkii vahventamaan omaa strategista kommunikaatiotaan. (Emmot 2016.) Venäjällä ei niinkään puhuta strategisesta kommunikaatiosta, ja siksi sen tavasta vaikuttaa läntiseen informaatioon on käytetty termiä ”informaatiogeopolitiikka” (Thomas 2015, 10). Myös Suomessa on havahduttu siihen, että sosiaalisen median kontrolloimaton viestintä on lisännyt kansalaisten huolta ja ehkä tunnepitoisia ylilyöntejä yhteiskunnan keskusteluaiheista ja myös perinteisestä tarkoin julkilausutusta turvallisuuspoliittisesta keskustelusta. (Huhtinen & Rantapelkonen 2015.) Venäjän puolustusministeriön julkaisemassa asiakirjassa vuodelta 2011 korostuu vahvasti se perusajatus, että lännen tavoitteena on horjuttaa Venäjän asemaa suurvaltana ja siihen on vastattava mm. tarkoitushakuisen viestinnän keinoin (Thomas 2015, 11).¹⁸

Sosiaalisen median alusta on korvaamassa organisaatioiden perinteisiä viestinnän rakenteita ja portinvartijoita sekä perinteistä toimittajan työtä. Lähitulevaisuudessa kasvaa yhä laajempi ns. oman elämänsä uutistoimisto -ilmiö, jossa jo lapsuudessa opitut sosiaalisen median käyttötavat luovat esimerkiksi Youtube- tai Periscope-sovellutusten avulla omasta elämästään amatööriuutisia ja reportaaseja, joilla taustalla oleviin poliittisiin ja yhteiskunnallisiin teemoihin saadaan ”kenen tahansa kasvot.” (Ks. Margetts et. al 2016, 199.) Massojen reaktiot yksilöityvät, ja yksilötason henkilö ikään, sukupuoleen tai uskontoon riippumatta voi vaikuttaa nopeasti poliittisiin teemoihin ja hankkia taakseen seuraajia ja kannattajia. Enää ei välttämättä tarvita erilaisten kansalaisjärjestöjen

tukea tai organisaation askelmia, jotta pääsisi julkisuuteen. Laajaa poliittista osallistumista ja kannanottojen jakamista voi harjoittaa kuulumatta mihinkään varsinaiseen sosiaaliseen ryhmään. Kyse on oikeastaan Edward Lorentzin lanseeraamasta ”perhosefektistä”, jossa perhosen siiven heilautus Brasiliassa saattaa olla Texasin tornadomyrskyn äärimmäinen aiheuttaja. Sosiaalinen media on tavallaan kaoottinen rihmastomaailma epälineaarisesti kiihtyilevä ja hidastuva luoden uusia kommunikaatorihmoja ja lopettaen juuri alkaneita keskusteluita ilman sen suurempaa merkityksellistymistä. Takaisinkytkennät ja vastareaktiot ovat ennalta arvaamattomia ja eksponentiaalisesti kasvavia tai laskevia. (Ibid. 204)

Yhteisöviestintä turvallisen sosiaalisen mediaviestinnän taustalla

Yhteisöviestintä (Organizational Communication and Public Relations) tarkoittaa viestintää työssä ja arjessa erilaisten organisaatioiden ja sidosryhmien välillä. Tiedejärjestelmässä se soveltaa humanististen tieteiden lisäksi taloustieteitä ja yhteiskuntatieteitä. Propagandan ja maineenhallinnan sekä sosiaalisen vaikuttamisen tutkimusta on tehty myös näillä aloilla. Suomessa yhteisöviestinnän asiantuntijoita yhdistää aatteellinen yhdistys ProCom, joka edistää viestinnän ammatillista kehittymistä. (Ks. Huhtinen 2015.)

Sen sijaan edellä mainittujen tieteenalojen tutkimuksen kiinnostukset turvallisuutta ja kriisejä kohtaan eivät ole muodostaneet itsenäistä turvallisuusviestinnän tieteenalaa. Näin ollen ei ole olemassa suoraan sotatieteisiin sovellettavaa PR-teoriaa tai mallia. Lisäksi toisen maailman sodan jälkeen valtiot luopuivat termin propaganda käytöstä, kunnes viime vuosien Ukrainan sodan myötä termi ”sotapropaganda” on palannut jälleen mm. medioiden ja toimittajien yleiseen käyttöön. Toki on olemassa ns. kriisiviestintä, mutta sen teoreettiset ja metodiset lähtökohdat sovelletaan usein yleisestä yhteisöviestinnästä.

Yhteisöviestinnässä tavoitellaan usein suurien yleisöjen huomiota, jolloin tarvitaan sekä traditionaalisia että uusia ja sosiaalisia medioita. Kriisitilanteessa viestinnän tarve ja sisältö muuttuu ja yleisön tiedon tarve kasvaa. Kriisiviestinnän tärkein teema on usein nopeus, mutta tiedon on oltava myös oikeaa ja ymmärrettävää. Kriisitilanteita varten organisaatioissa tulisi luoda kriisiviestintäsuunnitelma, jossa jaetaan vastuut ja kerrotaan, miten viestintä erikoistilanteissa hoidetaan. Hyvin suunniteltu ja hoidettu kriisiviestintä voi auttaa organisaatiota selviämään vaikeastakin kriisistä vähillä kolhuilla, kun taas heikko kriisiviestintä voi jopa pahentaa kriisiä.

Kaikkien organisaatioiden PR-toiminnan tehtäviin kuuluu myös yleisen mielipiteen ja organisaatioon liitettyjen mielikuvien seuranta sekä sellaisten prosessien tukeminen, joilla organisaatio toivoo saavansa yleisön myönteiseksi tavoitteilleen. Isossa-Britanniassa poliisivoimat ovat luoneet kampanjan, jossa etsitään kansalaisista turvallisuuden osaajia erityisesti kyberrikollisuutta vastaan. Kampanjalla etsitään osaamista, joka puuttuu poliisin peruskoulutuksen saaneilta. Lisäksi poliisi on luvannut tiettyjä toimintavapauksia ja ”voimankäytön laajennuksia” valituksi tulleille. (Barrett 2016.)

Tietoturva- ja hakkerikonferenssit ovat hyvin yleisiä uusien kykyjen rekrytointifoorumeita. Ihmiset verkottuvat ja tutustuvat, tieto kyvyistä leviää. Myös ns. tietovuotajat ovat usein paradoksaalisesti auttaneet demokraattisia kansakuntia korjaamaan informaatoriskeihin liittyviä haasteita. Keväällä 2016 keskusteltiin ns. Panaman papereista, kun panamalaisesta asianajotoimistosta peräisin olleet luottamukselliset asiakirjat päätyivät medioiden käsiin ja 11,5 miljoonaa asiakirjaa (2,6 teratavua) päätyi julkisuuteen. Ilmiön käynnistivät vuonna 2010 julkisuuteen vuotaneet Wikileaks-in diplomaattikirjeet. (Karttunen 2016.)

Oikeutetusti on laajasti pohdittu, kuinka paljon tekniseen tietoturvaan kannattaa lopulta esimerkiksi yrityksissä tai julkisessa hallinnossa sijoittaa taloudellisia resursseja. Tieto perusluonteeltaan ja sen totuusarvo ovat aina kuitenkin sidoksissa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja sen luottamuksen asteeseen. Siksi emme saa unohtaa ihmisten vuorovaikutukseen ja viestintään liittyviä perussääntöjä, jotka kaikesta digitalisaatiosta huolimatta ovat edelleen käyttökelpoisia, mutta ne vaativat soveltamistaitoa erityisesti sosiaalisen median alustoilla.

Ajatus julkisen hallinnon yksisuuntaisesta viestinnästä ei enää toimi. Viestimistä oleellisempaa on ensin tunnistaa eri kohderyhmät ja niiden muodostamat viestinnälliset käyttäytymistavat. Samalla tavoin kuin materiaallinen kulttuurien vuorovaikutus lisääntyy, myös virtuaalinen heimoutuminen ja alakulttuurien sekoittuminen on kiihtynyt. (Huhtinen 2015, 96.) Haasteena on, että viranomaisviestinnän toiminnallisuudet ovat rakentuneet oletukselle viestinnän yksisuuntaisuudesta. Uudet välineet, kuten sosiaalinen media, ovat vuorovaikutteisempia. Niinpä rihmastomaisen ”heimoutumisen” ymmärtäminen ja hyväksikäyttäminen toteutuvat paljon heikommin yksisuuntaisella, hierarkkisesti johdetulla viestinnällä. Toisaalta vuorovaikutuksen ja viestinnän tasa-arvoistuminen vaatii uudenlaista luottamuksen rakentumista perinteisen hierarkkisen viestinnän tilalle.

Oleellista on löytää kohderyhmiä, joiden kommunikaatio sisällöstä huolimatta on oman tavoitteen kannalta positiivista ja yrittää vahvistaa omaa

sanomaa juuri kohderyhmän käyttäytymisen kautta. Tällaiset luottojoukot antavat omalle viestisisällölle mahdollisuuden pitkäkestoiseen vaikutukseen.

Kohderyhmät, joissa viha ja negatiivisuus leimaavat kommunikointia, vaativat puolestaan syvää ymmärrystä niiden tunnemaailmasta, jotta niiden kautta tapahtuva oman sanoman kommunikointi muuttuisi positiiviseksi. Kieltämällä, torjumalla tai teknisesti eristämällä tällaisista ryhmistä ei päästä eroon. Negatiivisen ilmaisun juuret ovat syvällä informaatorihmastossa, ja oikeastaan mitä enemmän niitä tukahdutetaan, sitä enemmän ne saattavat aktivoitua. Haastavin sarka liittyy valheellisiin ja teennäisiin kohderyhmiin, joissa käyttäytymisen perussääntö on identiteettien ja sanoman jälkien peittäminen. Tällainen kohderyhmä vaatii houkuttelua mukaan avoimeen keskusteluun. Dynaamisessa rihmastomaailmassa kaikki sidosryhmät voivat sekoittua keskenään ja muuttaa käyttäytymistään positiivisesta negatiiviseen tai valheelliseen sekä päinvastoin ennalta arvaamattomalla tavalla. (Luoma-aho 2015.)

Taistelussa sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa propagandaa vastaan digitalisaatio ja automatisointi ovat avainasemassa. Kone oppii tunnistamaan piirteet (Saarinen, HS 4.4.2016), joiden perusteella viestejä on poistettu. Ohjelmisto ei vain puutu tiettyihin sanoihin tai ilmaisuihin, vaan se arvioi myös esimerkiksi lähetysaikaa, nimimerkkiä ja lähettäjän ip-osoitetta. Koneesta tulee eräänlainen digitaalinen järjestyksenvalvoja, joka helpottaa valtavien viestimäärien seuloamista. Viime kädessä vastuu on aina ihmisellä, ja epäselvät tapaukset annetaan edelleen ihmisen ratkottavaksi. Esimerkiksi kesäkuussa 2016 tuli ilmi, että hakukoneyhtiö Google sekä sosiaalisen median palvelu Facebook ovat ryhtyneet käyttämään automaatiota terroristijärjestö Isisin jakaman propagandan poistamiseksi palveluistaan. (Menn and Volz 2016.)

Toisaalta voidaan kysyä, kuinka hyvin nämä toimijat onnistuvat valvonnassa ylipäätään, vaikka ”epäselvät” tapaukset annetaan ihmisten ratkaistavaksi. Esimerkiksi Facebookin moderointi on pitkälti ulkoistettu ja moderaattoreihin vaikuttavat huonon palkkauksen lisäksi heidän omat kulttuuriset sidonnaisuutensa. (Chen 2016.) Myöskään sosiaalisen median palveluiden tarjoajat eivät ole täysin valmistautuneet oman toiminnan suunnittelussaan siihen kasvavaan tiedon ja sen luottamuksellisuuden lisäämisen tarpeeseen, joita erilaiset käyttäjäryhmät niiltä odottavat. Tavallisen kansalaisen vapaa-ajan käyttö sosiaalisessa mediassa perustuu laadullisesti erilaisiin tiedon ja luottamuksen tarpeisiin kuin esimerkiksi viranomaisten ja tutkijoiden vastaavaan palveluun kohdistamat odotukset.

Perinteisiin rikollisjärjestöihin ei ole pääsyä ilman ”salasanoja” ja ”vasikoita”. Nämä ”näkyvät” ”organisaatiot” perustuvat salaisuuden ilmiöön ja luottamukseen. Usein näihin näkyvämpiin voimiin ja toimijoihin heijastetaan

salaliiton aineksia ja niiden luonnetta pidetään ”pahan elitiin” johtamina. (Parker 2016, 100–101.) Koska nämä organisaatiot eivät mainosta itseään julkisesti, niiden lonkeroita ja rihmoja on lähestyttävä erilaisten rituaalien ja toiminnan kestojen kautta. Kenellä on pääsy näkymättömien organisaatioiden ytimeen, on avaintekijä ymmärtämään niiden toimintaa. Näitä organisaatioita on lähestyttävä epäsuorasti. Tämä salaisuuden verho ruokkii ajatusta siitä, että meitä manipuloidaan. (Parker 2016, 107.)

Facebook ja Google ovat käyneet kilpailua siitä, kumpi onnistuu sitomaan suuremman osan verkon liikenteestä omiin tietokantoihinsa (Brunila 2014, 76–80). Vaarana on, että lähivuosina internetin suuret palvelut luovat jokaiselle käyttäjälle oman erillisen ja eristetyn informaatiokuplansa. Tämä tarkoittaa sitä, että kaksi eri käyttäjää saa samalla hakusanalla täysin erilaista tietoa, joka rakentuu käyttäjien itsensä luomien käyttöklikkausten historiana. Koneet ja algoritmit myös oppivat eristämään meidät toisistamme ja luovat uusia siiloja välillemme. Siksi ihmisten keskustelu kasvotusten niin arjen, politiikan kuin turvallisuuden kysymyksistä on yhä tärkeää.

Internet edistää ajan ja tilan sulautumista. Jotta voisimme kokea todellisuuden tilana, tarvitaan ajallista kestoa. Tällä hetkellä netin käyttäjien vaatimus käyttäjäystävällisyydestä ja teknisten toimenpiteiden minimoimisesta kadottaa käyttäjältä kokemuksen verkon fyysisyydestä ja syvyydestä. Jokainen klikattu halu ja haku vaaditaan avautumaan välittömästi. Emme enää ymmärrä, missä klikkaamamme tiedon fyysinen IP-osoite sijaitsee. Olemme instant-tilassa vailla todellista keston ja tilan tuntua. Myös käyttäjien omien tietokoneiden minimaalinen tallennuskapasiteetti ja informaation siirtyminen ”pilviin” tekee meistä tiedon suhteen ulkoistettuja. (Kullenberg 2014, 53–54.)

Tutkimus ei yksin riitä

Kun pyritään vastaamaan sosiaalisessa mediassa oleviin propagandauhkiin, ei pelkkä akateeminen tutkimus ole vastaus, vaikka sillä on myös roolinsa. Kokonaisuutena akateeminen tutkimus on myös melko siiloutunut ja keskittynyt yliopistoihin, korkeakouluihin ja tutkimuslaitoksiin, joiden osaaminen mm. sosiaalisesta mediasta ei ole välttämättä sillä tasolla, että yllä kuvattuihin haasteisiin voitaisiin vastata. Jotta kognitiivisen aseiden vaikutuksia voitaisiin rajoittaa ja minimoida, tarvitaan hyvin diversiteetti verkosto akateemisia tutkijoita eri tieteenaloilta, yrityksiä, viranomaisia, toimittajia ja kansalaistoimijoita. Tarvitaan paljon testausta ja konseptointia, koska monet ilmiöön liittyvät tapahtumat ovat vailla vakiintunutta sanastoa. Munro (2005) on yksi alan akateemisista pioneereista. Hänen käsitteensä ”aseellistuminen” (weponizing) kuvaa koko

informaatioyhteiskunnan strategis-operatiivisen tasojen kytkeytymistä keske- nään politiikan, talouden, turvallisuuden, kulttuurin ja kansalaisyhteiskunnan osalta. Kytkeytyminen sisältää vaaran, että informaatiosta rakentuu ”ase”.

Yksilöllisyys, sananvapaus, rationaalisuus ja oikeus omiin valintoihin ja ajatteluun eivät ole globaalisti jaettuja arvoja (Holmstrom 2015, 118). Näille vastakkaiset arvot leviävät informaatioalustoilla samaa vauhtia kuin läntiset pe- rusarvot. Oikean narratiivin rakentaminen ja läpisaanti vastakkaisen arvomaailman medioissa ja keskusteluissa käy yhä vaikeammaksi. Kesän 2016 aikana on seurattu tarkasti tulevia Yhdysvaltain presidentinvaaleja, joissa kaksi kan- didaattia, Donald Trump ja Hillary Clinton, edustavat ääripäitä siinä, kuinka he puhuvat kannattajilleen ja näkevät tulevaisuuden. Trump luo vahvaa uh- kakuvaa ja sanoo pelastavansa Yhdysvallat terroristeista ja maahantunkeutu- jista, kun taas Clinton korostaa tulevaisuuden uskoa ja kaikkien kansalaisten tarpeellisuutta. Vallikampanjaan on myös sotkeutunut verkkovakoilu ja mm. demokraattien luottamuksellisia viestejä on tahallisesti hakkeroitu ja vuodettu julkisuuteen, jolla on pyritty vaikeuttamaan demokraattien kampanjaa ja teke- mään heistä epäluotettavia kansalaisten silmissä. Hakkerointsijoiksi on epäilty venäläisiä toimijoita. (Ks. Shear & Rosenberg 2016.)

Turvallisuus alkoi 1990-luvulla muistuttaa yhä enemmän verkostojen tur- vallistamista. Kansallinen turvallisuus rekonstruointiin kuten kansainvälinen ja globaali talous. Kovaan sotilaalliseen ja perinteiseen ytimeen alkoi virrata liberaalidemokraattisen lännen ajattelussa uusia ilmiöitä, kuten ympäristö- ongelmat, sukupuolikysymykset, median kasvava rooli, maahanmuutto ja ihmisten liikkuvuus sekä kyberasiat. Samalla yksilön ja yhteisöjen verkostoi- tuneet intressit, halut ja tarpeet nousivat perinteisen valtiokeskeisen turval- lisuuden rinnalle. Organisaatioiden ja instituutioiden moniäänisyys, uudet hierarkiat, projektiluontoisuus, raskaan byrokratian purkautuminen ja alati kasvavien ilmiöiden kietoutuminen yhteen sekä takaisinkytkennät tekivät yhä hankalammaksi vallitsevan tilannekuvan hahmottamisen. (Shaw 2000, 13–14.)

Mediabisnes, kuten turvallisuusorganisaatiot, ovat yhä riippuvaisempia monimuotoisesta informaatiosta. Informaatio ei ole vain neutraali resurssi, vaan siitä on kehittymässä hyvää vauhtia myös oma lainalainen ase. Yhä ag- gressiivisempi mainonta sekä siihen liittyvä asiakkaiden ”maalittaminen” hyö- dyttävät monia toimialoja, mainonnasta turvallisuus- ja tiedusteluorganisaati- oihin. Asiakkaiden ja ihmisten sosiaalisista suhteista ja kulutustottumuksista saadaan tutkimalla tietoa niin talouden kuin turvallisuudenkin pyöriin. Talous ja turvallisuus perustuvat yhä integroidummin yhteneviin johtamis- ja organi- saatiomalleihin, joita tuetaan logistiikan terävöittämisellä (Munro 2005).

Vastavoimana globalisaation ”informaatiotsunamille” ovat olleet muun muassa ei-kaupalliset ja enemmänkin ideologiset ilmiöt, kuten Napster ja

Linux, jotka ovat ottaneet oppia niin sanotuista nomadimaisista organisaatio-rakenteista ja pyrkineet rikkomaan globaaleja markkinoiden pelisääntöjä siinä kovinkaan hyvin onnistumatta. Näille ”sissibisneksille” läheistä sukua organisoitumisen kannalta ovat myös varsinaiset poliittiset liikkeet, kuten Meksikon Zapatista tai Taleban, ja nyt Isis-terroristiorganisaatio. Tahtomattaan läntiset liberaalidemokratian ja teknologiauskon organisaatiot ovat tulleet militarisoituiksi ja aseistetuiksi politiikan, talouden, kulttuurin ja informaation osalta taistelussa sananvapauden, tekijänoikeuksien ja yksilönsuojan puolesta, mutta myös niitä vastaan. (Chong 2013, 604.)

Datavirtojen kiihdyttäminen kiihdyttää myös datan kasaantumista muutamalle toimijalle. Kryptoavaruuden eli salattujen ja suojattujen reittien käyttö on selvästi hitaampaa kuin niin sanotun vapaan verkkoavaruuden käyttö. Protestiliikkeet, Anonymous-ilmio ja Occupy-liike, Isis tai 15M, ovat esimerkkejä siitä, kuinka sosiaalisen median avulla, esimerkiksi koordinoitulla aihetunnisteiden käytöllä Twitterissä, pidetään yllä maksimaalista reaktionopeutta. Tähän lisättyä populismiä, eli kansan ja eliitin vastakkainasettelu, synnyttää nopeasti lieviävän liikehdinnän.

Usein informaation aseellistuminen huomataan liian myöhään. Muutos hiipii sisään pienten asioiden kautta, ja jossain vaiheessa hätkähdetään siihen, että muutos on tapahtunut. (vrt. Durden 2016.) Muutosta on myös yritetty hallita ajamalla sitä läpi määrätietoisesti ja suurilla resursseilla. Usein muutos on kuitenkin jatkuvan tulemisen tilassa ja se tapahtuu kuin eroosio: hitaasti ja huomaamatta. Näin on käynyt internetille ja erityisesti sosiaaliselle medialle. Ne ovat kuin ladattuja aseita leppoisan mukavissa puitteissa.

Yksi syy maailmassa voimistuneeseen populistiseen puheeseen ja osaltaan koventuneeseen sanan käyttöön voi olla ihmisten elämän ja mielipiteiden nopea vaihtelu mainosten ja viihteen pehmeästä ja röyhelöisestä puheesta poliitikkojen ja vaikuttajien koventuneeseen turvallisuus- ja lamapuheeseen (Rachman 2016). Donald Trump -ilmio ei ole vain yhdysvaltalainen ilmio, vaan se kytkeytyy 2010-luvun maailmanlaajuiseen muutokseen johtajuudessa. Vuonna 2012 presidentti Putin palasi Venäjän johtoon ja muutamia kuukausia sen jälkeen Xi Jinping Kiinan kommunistisen puolueen johtoon. Myös 11 vuotta pääministerinä palvellut Recep Tayyip Erdoğan aloitti Turkin presidenttinä ja tuli valituksi demokraattisten vaalien kautta. Sama vahvan johtajuuden ja puhettavan paluu on tapahtunut myös Unkarissa, jossa pääministeri Viktor Orbán on käyttänyt kovaa kieltä. Jokainen näistä vahvoista ja koväänisistä johtajista on luvannut johtaa maataan omalla persoonallaan ja marginalisoi liberaalin pehmeän puheen. Lisäksi he kaikki osoittavat selkeitä oman kansakunnan vihollisia retoriikassaan. Vahva johtajuus on usein erittäin sensitiivistä yhteiskunnalliselle kritiikille. Maailma on erityisesti kaventuviin taloudellisten

resurssien edessä, ja globaali ihmisten vaeltaminen ja pakolaisuus on käynnissä. (Vrt. Durden 2016.)

Monissa maissa vahvat johtajat osaavat hyvin hyödyntää globalisaation mukanaan tuomat ongelmat ja pukea ne selkeiksi ”me” ja ”he/toiset” vastakkainasetteluiksi. Ja usein ”mitä isot edellä, sitä pienet perässä” korostuu eri medioiden kopioidessa sanomisen tapoja toisiltaan. Vahvat johtajat poimivat erityisesti kansalaisten turhautumisen, pelot ja epävarmuuden ja paketoivat ne selkeiksi suunniksi, joiden mukaan kansalaisten olisi edettävä heidän perässään, jotta pääsisivät kohti parempia aikoja. He kuvailevat, kuinka kansalaiset ovat ulkoisten uhkien ympäröiminä tai kuinka kansallinen onnellisuus ja hyvinvointi johtuvat yhteiskunnan sisällä lymyävistä terroristeista ja rikollisista, jotka helposti samaistetaan ulkopuolelta juuri yhteiskuntaan mukaan tulleiksi. Vahvaan johtajuuteen liittyy myös oman maan ongelmien siirtäminen kansainvälisiin konflikteihin ja joskus jopa toisilleen vastakkaisten vahvojen johtajien hetkellinen ja näennäinen liittoutuminen. Venäjällä mm. Stalinin merkitystä on alettu korostaa ja historiaa kirjoittaa uudelleen, mihin on saatu mukaan mm. suomalaisia poliitikkoja. (Vrt. Paananen 2016b.)

Johtopäätöksiä

Sosiaalinen media haastaa perinteisen asetelman liberalismien ja konservatismien välillä. Koska internet rihmastomaisuudellaan rakenteellisesti ei anna tukea edellisille eivätkä historialliset esimerkit sellaisinaan sovi tukemaan ajatusta asioiden järjestyksestä, vaaditaan aikaa ja sopeutumista elämään sosiaalisen median ympäristössä. On liian aikaista vetää kauaskantoisia johtopäätöksiä siitä, miten ihmisten välinen sosiaalinen kanssakäyminen pitäisi tällä uudella alustalla organisoida.

Verkkoviestinnän onnistuminen vaatii internetin rihmastomaisuuden ymmärtämistä, ja siihen liittyy uudenlaisia läpinäkyvyyden vaatimuksia mutta myös kontrollin ja hallinnan uusia keinoja sekä niiden ymmärtämistä. Informaatioteknologian sovellutusten eksponentiaalinen kehitys korostaa audiovisuaalisuuden merkitystä. Rihmastoituminen sekoittaa rationaalisen ja tunnepitoisen viestinnän, ja sen sovelluksia on esimerkiksi monelle tuttu sissimarkkinointi. Rihmastoajattelu ei ole kuitenkaan lyönyt itseään läpi länsimaiden viestintämaailmassa, koska yhteiskunnassamme on vahva illuusio asioiden pysyvyydestä. Verkkoympäristössä vaikuttaminen on yhä enemmän informaatiotosotaa ja taistelua yksilöiden identiteeteistä. Huhuista ja juoruista tulee tosiasioita, kun niitä toistetaan tarpeeksi. (Huhtinen 2015, 94.) Rihmastoitumisen hallinta vaatii laajaa ja monimuotoista eri toimijoiden yhteistyötä ja

poikkitieteellisiltä ja -hallinnollista lähestymistapaa ja tilannekuvaa sekä kansalaisyhteiskunnan voimaannuttamista.

Ihmisen evolutiivinen kehitys on ollut seurausta erityisesti länsimaisen ajattelun ja edistyksen projekteista, mutta samalla tuo edistys erityisesti teknologian ja median alueella on tarkoittanut sodankäyntitapojen edistymistä ja usein juuri uusia innovaatioita on ensin kokeiltu sodissa. (Wright 2010, 97.) Myös ajatus siitä, että kansainvälinen oikeus suojelisi taisteluihin osallistumattomia, siviiliväestöä ja kansantalouksia sodalta ei enää päde, koska globaalit informaatio- ja kyberverkostot sitovat ja kytkevät kaikki toimijat niin valtiolliselta tasolta yksittäiseen kansalaiseen asti (emt. 119). Koko digitaalisesta elinympäristöstämme on tullut potentiaalinen hyökkäyskohde.

Viitteet

- 1 Tässä linkissä on helppotajuisesti esitetty nopea tapa oppia erilaisia propagandan levittämisen tekniikoita. How to deceive disinformation tactics. https://www.youtube.com/watch?v=PIHF21_Jlpk.
- 2 <https://twitter.com/SputnikInt/status/693233275750453248>
- 3 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/693235695981322241
- 4 <https://twitter.com/SputnikInt/status/693292579585073153>
- 5 <http://sputniknews.com/middleeast/20160127/1033797986/russia-middle-east-mediator.html#ixzz44puY1uTA>
- 6 <http://sputniknews.com/world/20160126/1033746581/russia-peru-trade.html>
- 7 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/692377156731695105
- 8 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/692045698464878593
- 9 http://yle.fi/uutiset/defence_minister_wants_shorter_call-up_time_for_reservist_training/8604841
- 10 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/689073649312239616
- 11 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/689075590708723714
- 12 <https://twitter.com/SputnikInt/status/693501513230999552>. Linkki ei enää ole käytettävissä, Sputnik on poistanut sen.
- 13 https://twitter.com/Sputnik_Not/status/693509819098140672
- 14 <https://twitter.com/SputnikInt/status/693549258092351488>. Linkki ei enää ole käytettävissä, Sputnik on poistanut sen. Linkki ei löydy Googlen välimuistista tällä hetkellä. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zU0yXUU7qU4J:twitter.com/SputnikInt/status/693549258092351488/photo/1+&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi>
- 15 <http://www.russialies.com/russias-top-220-lies-international-edition/>
- 16 <http://www.russialies.com/russias-top-220-lies-international-edition/>
- 17 <http://sputniknews.com/analysis/20151208/1031436582/sputnik-twitter-accounts.html>
- 18 https://ccdcoe.org/strategies/Russian_Federation_unofficial_translation.pdf

Lähteet

- Ahonen, Anneli (2004). Pietarilaisessa talossa yli 200 ihmistä kehuu työkseen Putinia. *Helsingin Sanomat* 17.11.2014. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1416112420125>, 10.8.2016.
- Aro, Jessika (2015). Kioski Venäjän some-propagandan alkulähteillä – katso ennennäkemätön materiaali trollitehtaalta. *Yleisradio* 18.2.2015. <http://kioski.yle.fi/omat/kioski-pietarin-trollitehtaalla>, 10.8.2016.
- Aro, Jessika (2016). The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. *European View* (2016) 15: 121. doi:10.1007/s12290-016-0395-5.
- Barrett, David (2016). Volunteers to be handed police-style powers in war on cyber crime. *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/12108994/Volunteers-to-be-handed-police-style-powers-in-war-on-cyber-crime.html>, 10.8.2016.
- Brunila, Mikael (2014). Runsauden räjähdys – internet hakutalouden jälkeen. Teoksessa M. Brunila & K. Kallio (toim.), *Verkko suljettu. Internet ja avoimuuden rajat*. Helsinki: Into, 69–134.
- Chen, Adrian (2016). Inside Facebook’s Outsourced Anti-Porn and Gore Brigade, Where ‘Camel Toes’ are More Offensive Than ‘Crushed Heads’, 2/16/12. <http://gawker.com/5885714/inside-facebooks-outsourced-anti-porn-and-gore-brigade-where-camel-toes-are-more-offensive-than-crushed-heads>, 10.8.2016.
- Chong, Alan (2013). Information Warfare? The Case for an Asian Perspective on Information Operations. *Armed Forces & Society* 2014, 40(4), 599–624.
- Davis, Julian (2016). <https://twitter.com/JuliaDavisNews/status/741858649006592000>, 10.8.2016.
- Deleuze, Gilles & Felix Guattari (1983). *On the line*. New York: Semiotext(e).
- Dugin, Alexander (2015). *Martin Heidegger: The Philosophy of Another Beginning*. Translated by Nina Kouprianova. Radix Journal, The National Policy Institute.
- “Durden, Tyler” (2016). The Cyberwars Begin: NSA Hackers Target Russian Cyber Spies As Kremlin Says It Is Being Attacked. *Zero Hedge*, 30.7.2016. <http://www.zerohedge.com/news/2016-07-30/cyberwars-begin-nsa-hackers-target-russian-cyber-spies-kremlin-says-it-being-attacke>, 10.8.2016.
- Emmot, Robin (2016). NATO looks to combat Russia’s ‘information weapon’: document. *Reuters*. <http://www.reuters.com/article/us-nato-reform-idUSKCN0V51RU>, 10.8.2016.
- Galeotti, Mark (2016). Russia’s “Little Green Fan” Problem: football hooligans, the new nationalism, and the Western narrative. <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2016/06/19/russias-little-green-fan-problem-football-hooligans-the-new-nationalism-and-the-western-narrative/>, 10.8.2016.
- Gladwell, Malcolm (2007). *Leimahduspiste*. Suomentanut Heidi Hammarsten. Ajatus Kirjat.
- Gråsten, Hanna (2016). 10-vuotias Jani löysi haavoittuvuuden Instagramissa – sai yli 9 000 euron palkkion. *Iltalehti* 3.5.2016. http://www.iltalehti.fi/digi/2016050221506011_du.shtml, 10.8.2016.
- Halminen, Laura (2016). Putinin puhelinmyyjä kohtaa kansalaisen. *Kylkirauta* 1/2016, 30–33.
- Heidegger, Martin (2000). *Oleminen ja aika*. Suomentanut Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino.
- Holmstrom, Michael (2015). The narrative and social media. In *Defence Strategic Communications*. The official journal of the Nato Strategic Communications Centre of Excellence, 1(1), 118–132.

- Huhtinen, Aki-Mauri (2015). Informaation aseellistaminen ja taistelu identiteetistä *Läpinäkyvä viestintä. Procommma Academic* 2015, 94–110.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Jari Rantapelkonen (2015). Sotapropagandan neljännesvuosisata ja Suomi. Teoksessa V. Kivioja, O. Kleemola & L. Clerc (toim.), *Sotapropagandasta brändäämiseen. Miten Suomi-kuvaa on rakennettu*. Jyväskylä: Docendo, 347–404.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (2016). Ihmiskoe Facebookin vihakuplassa _eli_miten_maailman_suurimmasta_sosiaalisesta_mediasta_tulee_propagandakone/8944708, 10.8.2016. http://yle.fi/uutiset/ihmiskoe_facebookin_vihakuplassa_eli_miten_maailman_suurimmasta_sosiaalisesta_mediasta_tulee_propagandakone/8944708, 10.8.2016.
- Jackson, Jasper (2016). Russian media base Euro 2016 violence claims on fake Twitter accounts. *The Guardian* 16.6.2016. http://www.theguardian.com/media/2016/jun/16/russia-fake-euro-2016-violence-fans-twitter?CMP=share_btn_tw, 10.8.2016.
- Karttunen, Kirsi (2016). Kuusi kysymystä Panaman papereista – mitä on paljastunut tähän saakka? *Yle* 6.4.2016. http://yle.fi/uutiset/kuusi_kysymysta_panaman_papereista_mita_on_paljastunut_tahan_saakka/8791229, 10.8.2016.
- Kullenberg, Chistopher (2014). Verkon tunnelit ja niiden kaivajat. Teoksessa M. Brunila & K. Kallio (toim.), *Suljettu verkko. Internet ja avoimuuden rajat*. Helsinki: Into, 43–67.
- Lalu, Petteri & Juha-Antero Puustola (2015). Hybridisodankäynnin käsitteestä. Tutkimuskatsaus 1/2015 (6.2.2015). Riihimäki: Puolustusvoimien tutkimuslaitos.
- Lee, Annabel (2015). 26.12.2015 *Narcissism 101*: Trolls Just Want to Have Fun, <https://www.youtube.com/watch?v=BSS9dyHzFEs>, 10.8.2016.
- Luoma-aho, Vilma (2015). Understanding Stakeholder Engagement: Faith-holders, Hate-holders & Fake-holders. *Research Journal of the Institute for Public Relations* 2(1).
- Margetts, Helen, John Peter, Hale Scott & Yasser Taha (2016). *Political Turbulence. How Social Media Shape Collective Action*. Oxford: Princetion University Press.
- Menn, Joseph & Dustin Volz (2016). Exclusive: Google, Facebook quietly move toward automatic blocking of extremist videos. *Reuters* 25.6.2016. <http://www.reuters.com/article/us-internet-extremism-video-exclusive-idUSKCN0ZB00M>, 10.8.2016.
- MTS (2016). Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. *Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta*. Tiedotteita ja katsauksia, tammikuu 2016. www.defmin.fi/mts.
- Munro, Iain (2005). *Information Warfare in Business. Strategies of control and resistance in the network society*. London: Routledge.
- Nikolenko, Anton (2016). Venäjän uutiskatsaus – viikko 24. *Uusi Suomi* 20.6.2016. <http://anikolen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/218772-venajan- uutiskatsaus-viikko-24>, 10.8.2016.
- Näkki, Marjo (2016). Trollit ovat saaneet arvoisensa vastustajan – Liettuaan syntyi haltija-armeija. *Yle* 13.4.2016. http://yle.fi/uutiset/trollit_ovat_saaneet_arvoisensa_vastustajan_liettuaan_syntyi_haltija-armeija/8725905, 10.8.2016.
- Paananen, Arja (2016a). Matkustatko Venäjällä? Duuma hyväksyi ”isovelilain” – kaikki puhelut ja viestit tallennetaan. *Iltta-Sanomat*, 27.6.2016. <http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-2000001208890.html>, 10.8.2016.
- Paananen, Arja (2016b). Paavo Väyrynen joutui Kremlin mannekiiniksi. *Iltta-Sanomat* 23.2.2016. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000001124243.html>, 10.8.2016.
- Parker, Martin (2016). Secret Societies: Intimations of Organization. *Organization Studies*, 37(1), 99–114.

- Pynnöniemi, Katri & András Rác (2016). *Fog of Falsehood Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. FIIA REPORT 45. Helsinki: Suomen Ulkopoliittinen Instituutti.
- Rachman, Gideon (2016). Donald Trump, Vladimir Putin and the lure of the strongman. *Financial Times*, 16.6.2016. <http://www.ft.com/cms/s/0/1c6ff2ce-1939-11e6-b197-a4af20d5575e.html>, 10.8.2016.
- Saarelainen, Jorma (1999). Näkemyksiä Venäjän informaatioidankäynnistä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan Laitos, *Taktiikan tutkimuksia*, julkaisusarja I No 1/1999, 58–59.
- Saarinen, Juhani (2016). Digitaalinen vahti lupaa siivota nettipalstojen saastan automaattisesti. *Helsingin Sanomat* 4.4.2016. <http://www.hs.fi/talous/a1459651742648>, 10.8.2016.
- Schreck, Carl (2016). Twitter Targets Parody Accounts Needling The Kremlin. *Radio Free Europe* 28.6.2016. <http://www.rferl.org/content/twitter-parody-accounts-darthputinkgb-suspended-russia/27770817.html>, 10.8.2016.
- Shaw, Martin (2000). The Development of "Common-Risk" Society: A Theoretical Overview. Teoksessa J. Kuhlmann & J. Callaghan (toim.), *Military and Society in 21st Century Europe. A Comparative Analysis*. London: Transaction Publishers, 13–26.
- Shear, Michael & Matthew Rosenberg (2016). Released Emails Suggest the D.N.C. Derided the Sanders Campaign. *The New York Times*, July 22, 2016. http://www.nytimes.com/2016/07/23/us/politics/dnc-emails-sanders-clinton.html?_r=0, 10.8.2016.
- StratComCoe (2016). Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia. *NATO Strategic Communication Center of Excellence*, Riga. <http://stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0>, 10.8.2016.
- Sulakshin, S. S. (2014). Cognitive Weapons – A New Generation of Information Weapons. *Journal of the Academy of Military Science*, 1, 57–65.
- Svetoka, Sandra (2016). Social Media as a Tool of Hybrid Warfare. *NATO Strategic Communication Center of Excellence*, Riga. <http://www.stratcomcoe.org/social-media-tool-hybrid-warfare>, 10.8.2016.
- Thomas, Timoty (2015). Russia's 21st century information war: Working to undermine and destabilize populations. In *Defence Strategic Communications*. The official journal of the Nato Strategic Communications Centre of Excellence, 1(1), 10–21.
- Virilio, Paul (2010). *The Futurism of the Instant*. Cambridge: Polity Press.
- Weiss, Michael (2016). The Baltic Elves Taking on Pro-Russian Trolls. *The Daily Beast* 21.3.2016. <http://www.thedailybeast.com/articles/2016/03/20/the-baltic-elves-taking-on-pro-russian-trolls.html>, 10.8.2016.
- Wright, Quincy (2010). *Sodankäynnistä*. Suomennos Eila Salomaa. Helsinki: Like.
- Žižek, Slavoj (2002). *Welcome to the Desert of the Real: Five Essays on 11th September and Related Dates*. London: Verso.